

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

19 Ekim 2007,
TS/EKO/2007-118

Ekonomik görünüm ve politikalar

I. GİRİŞ

Türkiye ekonomisinde 2001 yılından bu yana meydana gelmiş olan yapı değişikliği, uygulanmakta olan ekonomik programın da, uluslararası piyasalardaki gelişmelere ve günümüzün koşullarına göre yeniden ele alınmasını gerektirmektedir.

Son günlerde yurtdışı piyasalardaki hareketler ve Türkiye ekonomisinin bazı yapısal sorunlarında gözlemlenen gelişmeler, ekonomide acilen bir önlemler paketinin devreye konulması gerektiği değerlendirmelerini de beraberinde getirmişti.

Bugün Türkiye ekonomisi, yavaşlayan büyüme, zorlaşan enflasyonla mücadele, uluslararası piyasalardaki ağırlaşan koşullar, YTL'nin değer kazanmaya devam etmesi, yüksek cari işlemler açığı, 2007 yılında yeniden bozulma eğilimi gösteren mali disiplin, faiz oranlarının yüksekliği, yeteri kadar istihdam yaratılamaması gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunların bir bölümü için ekonomideki temel büyüklüklerin yeni denge seviyelerine getirilmesi gerekirken, daha yapısal nitelik arzeden sorunların çözümlenebilmesi için, değişen yapının ihtiyaçlarına göre ekonomik programda gerekli düzenlenmeler yapılmalıdır.

2007 yılının son üç ayına ilişkin bir eylem planının açıklanmış olması ve 2008-2012 dönemi için beş yıllık bir eylem planının daha hazırlanmakta olması olumlu bir gelişmedir ancak planın hayata geçirilmesine ilişkin bazı çekinceler de mevcuttur.

TÜSİAD olarak daha önce yapmış olduğumuz açıklamalarda, 60. hükümet programını değerlendirirken, seçim beyannamesinde yer verilmiş olan bir dizi önemli ve somut politikaların hükümet programında yer almamasını eleştirmiştik. Ekonomide bir reform takvimi yapılarak kamuoyuna açıklanması ve ilk 6 ayda reformların tüm çalışmalarının tamamlanması ihtiyacının altını çizmiştik.

Ekonomideki konjonktürel ve yapısal sorunların çözümlenebilmesi için, hükümet tarafından kısa ve orta vadeli iki ayrı eylem planının hazırlanması, bu eylem planları doğru tespitlerden hareketle yerinde önlemler getirdikleri ve yüksek uygulama kapasiteleri ile desteklendikleri takdirde, Türkiye'nin ihtiyacı olan yüksek büyüme sürecinin devamlılığı açısından olumlu bir gelişmedir.

Açıklanmış olan eylem planı, başlangıç bölümünde de altı çizilmiş olduğu gibi, 9. Kalkınma Planı (2007-2013), 60. hükümet programı ve AB Müktesebatına Uyum programı dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bu planda yer alan bir dizi faaliyetin geçmiş hükümet programında da yer alması, eylem planının hayata geçirilmesine ilişkin bazı çekinceler yaratmaktadır.

Türkiye ekonomisinde, konjonktürel olanların ötesine geçen ve yapısal karakter gösteren sorunların mevcudiyeti, öncelikle, bu sorunların doğru tespit edilmesi ve uygulanmakta olan ekonomik programın bu tespitler ışığında, gözden geçirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

II. 2007'nin son çeyreğinde ekonomik görünümüne baktığımızda aşağıdaki temel tespitler yapılabilir:

- Büyüme yavaşlamaktadır; bu yavaşlama özellikle yurtiçi talepte özel kesim harcamalarında çok net görülmektedir. 2007'nin ikinci çeyreğinde GSYİH artış hızı %3.9'a gerilerken, özel sektör dayanaklı tüketim harcamaları %9.3 azalmıştır.
- Dezenflasyon süreci devam etmekte ancak enflasyonla mücadele artık çok daha yavaş ve zahmetli ilerlemekte, imalat sanayi ürünlerinde yıllık fiyat artışı %2.6'ya gerilemişken, tarım fiyatlarında %11.6 gibi yüksek bir artış hızı görülmektedir.
- Dünya ekonomisinin hızlı büyüme süreci çok sayıda belirsizlik içermektedir, Genelde dünyada büyümenin yavaşlaması, özellikle Türkiye'nin ihracat pazarı olan Euro bölgesinde bu yavaşlamanın daha fazla hissedilmesi ve global likidite fazlasının azalması beklenmektedir.
- YTL değer kazanmaya devam etmektedir. Dolar kuru, 2006'nın Eylül ayından başlamak üzere her ay, bir önceki yılın aynı ayına oranla reel olarak değer kazanmıştır. Eylül ayı itibarıyla, reel dolar kuru geçen senenin aynı ayına oranla %20 değerli hale gelmiştir.
- Reel faizler, Merkez Bankası'nın 2006 Haziran-Temmuz döneminde politika faizlerinde yaptığı 4.25 puan artışın ardından yüksek seviyelerde seyretmiş ve Eylül ayında %13 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyonun düşme sürecinde politika faizlerinde temkinli indirimlerin tercih edilmesi, 12 ay sonrası için reel faiz beklentisinin %10'ların üzerinde oluşmasına yol açmaktadır..
- Milli gelire oran olarak %7 civarında bulunan cari işlemler açığı kırılganlık nedenidir. Ağustos ayı itibarıyla 12 aylık toplam cari açık 33 milyar dolar, sermaye girişi ise 53 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.
- Bütçe açığı oranında 2001-2006 döneminde kaydedilen iyileşme, 2007 yılında yerini bozulmaya bırakmıştır. 2001 yılında, milli gelire oranı %16 olan merkezi yönetim bütçe açığı, 2006'da %1'e gerilemişti. Ancak 2007'nin ikinci yarısı itibarıyla bu oran yeniden %2,1'e yükselmiş durumdadır.

Bu tespitler, herhangi bir kriz durumuna işaret etmemekle birlikte, mevcut ekonomi politikalarının değişen koşullar çerçevesinde yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Ekonomideki temel büyüklüklerin yeni denge seviyelerine getirilmesi ve bu dengeleri üreten ekonomik yapıda bir değişim sağlanmadıkça, makroekonomik istikrar yoluyla sağlanabilecek başarıların doğal sınırına ulaşılmıştır. Bu nedenle, uzunca bir süredir vurguladığımız gibi, konjonktürel ve yapısal sorunların çözümlenebilmesi için, ekonomi politikasında bazı düzenlemelere gidilmelidir.

III. Aşağıda sıralanan gerekçeler uygulanmakta olan ekonomik programda düzenleme yapılmasını gerekli kılmaktadır.

- 1. 2002-2007 döneminin ekonomik performansı, esas olarak, onyıllar boyunca devam etmiş olan istikrarsızlığın giderilmesi ile sağlanmıştır.** Makroekonomik istikrarı sağlayacak ekonomi politikaları konusunda genelde bir mutabakat mevcuttur; makroekonomik istikrarın sağlanması, esas olarak bu politikaların sağlıklı uygulanması konusudur. Neredeyse tüm gelişmekte olan ülkelerin geçmiş oldukları bu yol, standart bir yol olarak kabul edilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler arasındaki esas rekabet, makroekonomik değişkenlerde gelişmiş ülke yapılarının hedeflenmesi, yapısal reformların tamamlanması, yatırım ortamının iyileştirilmesi, mikro reformların yapılması gibi konularda yoğunlaşmaktadır. Bir başka deyişle, Türkiye geçilmesi gereken kolay yolu geçmiştir; ekonomiyi yönetme ve yavaşlayan küresel ekonomik koşullar altında rekabetçi kılabilmek becerisi, bundan sonra kendisini ortaya koyacaktır.
- 2. Yapısal reform sürecinin hızı 2003'ün ikinci yarısından itibaren yavaşlamıştır. Uygulanmış olan program, ekonomik yapıda önemli değişimler yaratmış, ancak bu dönüşümlere rağmen, programda değişiklik yapılmamıştır.** Ekonomide yapısal dönüşümü sağlayacak olan, cari açık, kayıtdışı ekonomi, bölgesel kalkınma, istihdam yaratma, teknoloji üretme gibi yapısal ve uzun vadeli bakış açısı gerektiren mevcut sorunların üzerine etkili bir biçimde gidilememektedir. Ekonomide 2002–2005 döneminde aralıksız devam eden yüksek performansın ardından, 2006 yılında ekonomide daha belirgin biçimde gözlenmeye başlayan olumsuzluklara karşı zamanında harekete geçilememiş ve yıl ortasında yaşanan bir dış şokun etkisiyle çeşitli makroekonomik dengelerde etkileri günümüze kadar devam etmiş olan bazı ciddi bozulmalar yaşanmıştır. Bu durum çok iyi bilinmesine rağmen, 2007 yılında da yoğun siyasi gündem, ekonomide birikmeye başlayan sorunların üzerine sonuç almak üzere gidilmesini engellemiş ve böylece bir yıl daha kaybedilmiştir. Bu süreç içinde ekonominin yönetilmesinde çok kilit öneme haiz kurumlar etrafında yapılan bazı tartışmalar, bu kurumlarda önemli kredibilite kayıplarına ve karar alma mekanizmalarında sıklıkla yol açmıştır.
- 3. Dünya ekonomisinde muhtemel bir yavaşlamanın ve uluslararası likidite koşullarında bir daralmanın beklendiği bir ortamda, iç dengesizliklerin ortadan kaldırılması veya olabildiğince azaltılması, olası bir dış şokun olumsuz etkilerinin büyük ölçekte ve kalıcı olmasını engelleyebilecek yegâne unsurdur.**
- 4. Türkiye ekonomisinin 2002-2005 döneminde sergilediği performansta önemli rol oynayan IMF ve AB çapalarının gelecekte oynayacağı rol konusunda büyük bir belirsizlik mevcuttur. Bu belirsizlik, dünya piyasalarındaki huzursuzluk dikkate alındığında, yatırımcıların gözünde Türkiye için ilave risk faktörü oluşturacaktır. Bu risk faktörünü azaltmanın yolu da, IMF ve AB çapalarının etkisiyle yapılacak olan reformların gerçekleştirilebilir olmasıdır. Bu nedenle, yapısal reform sürecinin hızlandırılması ve kapsamının genişletilmesi, IMF ve AB çapalarının etkisinin azalması karşısında hayati önem taşımaktadır.**

IV. Öncelikle, ekonomideki temel büyüklüklerin yüksek büyüme hızı ve düşük enflasyon ile tutarlı seviyelerde yeniden tesis edilmesi gerekmektedir.

- 1. Kamunun mali piyasalar üzerindeki baskısı daha da azaltılmalıdır.** Maliye politikası tekrar sıkılaştırılmalı; mali disiplin sağlanarak yüksek faiz dışı fazla performansı ile kamu maliyesinin diğer harcama kalemlerindeki esnekliği artırılmalıdır. Kamu yönetimi daha etkin ve verimli hale getirilmeli; cari harcamaların azaltılması yönünde ciddi bir çaba

içine girilirken vergi denetimi ve tahsilatı etkinleştirilmeli; kamu yatırımları için ilave kaynak bu yolla yaratılmalıdır.

2. Makroekonomik istikrarın sağlanması sayesinde enflasyonla mücadeleyi devam ettirebilmenin, geçmiş dönemde olduğu gibi gelecek dönemde de birbirini destekleyecek bir süreç olduğu konusunda bazı çekinceler mevcuttur. Eğer, literatürde eşik enflasyon olarak adlandırılan enflasyon seviyesinin altına gelinmişse, muhtemelen büyüme ile enflasyon arasında bir politika tercihi yapılması gerekecektir. Bu durumda, enflasyonla mücadele ederken Türkiye büyümesini daha yukarı çekmekte zorlanacak, ya da yüksek büyüme hızlarını devam ettirebilmek için muhtemelen enflasyon hedeflerine varış tarihini biraz ötelemek zorunda kalacaktır. **Ancak, esas önemli olan, dezenflasyon sürecinin devam etmesidir. %4 enflasyon hedefine planlanan tarihten biraz daha geç ulaşılması, yüksek büyümenin, istihdam yaratmanın ve dezenflasyon sürecinin devam ettirilmesi halinde, çok önemli değildir.**
3. Yüksek ve istikrarlı büyüme sürecinin devamı özel sektörün yatırım hamlesinin devamına; bu da faiz oranlarının yatırım projelerinin finansmanına imkan verecek düzeylere düşmesine bağlıdır. 2006 yılının ortalarında uluslararası piyasalarda başlayan dalgalanmalara tepki olarak faizlerin ulaşmış olduğu seviye, reel faizlerin çok yükselmesi sonucunu getirmiştir. Yüksek reel faizler iç talebi kısmış ve yurtdışından yüksek fon girişleri ile beraber YTL'deki değerlenme sürecinin devamını mümkün kılmıştır. Nitekim 2002-2006 döneminde imalat sanayinde kişi başına verimlilik artışı yılda ortalama % 7.5 olmuştur. 2007 yılının ilk yarısında ise verimlilik artışı %2.8'e gerilemiştir. **Verimlilik artışları ile özel sektörün makine ve teçhizat yatırımları arasındaki ilişki dikkate alındığında, faiz oranlarının yatırım ortamı için elverişli seviyelerde olması önem kazanmaktadır. Bu çerçevede, para politikasının, bütçe disiplini ve dezenflasyon patikası veri iken, gevşetilme imkanları dikkate alınmalıdır.**
4. Türkiye'de dezenflasyon süreci, Türk Lirasının değerlendirilmesi sürecine paralel seyretmiştir. Geline nokta itibarıyla, bu iki sürecin yine benzeri biçimde beraber hareket etmelerinin sonuçları dikkate alınmalıdır. **Türk Lirasında değerlendirilmeye dayalı bir dezenflasyon politikasının sürdürülebilirliği dikkatlice gözden geçirilmelidir.** Şimdiye kadar, ürün piyasalarındaki katılıkların kaldırılmasının enflasyonla mücadeledeki olumlu sonuçlarından pek yararlanılmamış; hizmetler, tarım ve gıda başta olmak üzere, bir dizi sektörde piyasa yapısından kaynaklanan katılıklar, enflasyonla mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Para politikasının gevşetilmesinin dezenflasyon sürecinde bir sapmaya yol açmamasına dikkat edilmesi ve enflasyonla mücadele sürecinin mikro reformlarla desteklenmesi gerekmektedir.

V. Düşük faiz, enflasyonda süregiden yavaşlama, kurdaki değer kaybının duraklaması; daralan cari işlemler açığı, azalan kamu açığı ve dış talep çekişli yüksek büyüme süreci ile şekillenecek yeni bir dengeye imkan tanıyacaktır. Oluşacak bu yeni dengenin, yapısal reformlarla sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.

5. Türkiye ekonomisinde iç talebe bağlı yüksek büyüme modelinin geleceği belirsiz hale gelmiştir. Yüksek büyüme hızlarının sürdürülmesinde artık ağırlıklı olarak iç talebe bağlı bir büyüme süreci belli kısıtlarla karşı karşıyadır. **Bu nedenle Türkiye, dış talepten ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından daha fazla pay almasına olanak sağlayacak bir ekonomik yapıya kavuşmalıdır. Bu ise, yoğun bir yapısal reform sürecini gerektirmektedir.**
6. İş ve yatırım ortamı, kriz öncesi yıllara oranla çok daha iyileşmiştir. Bu iyileşmede, ana belirleyici siyasi ve ekonomik istikrar olmuştur. Ekonomi yönetiminden sorumlu kurumlara duyulan güvenin artması ve IMF destekli program ile AB Uyum sürecinin

gerektirdiği piyasa mekanizmalarını tesis edici reformlar sonucunda, finansal akımların doğru kullanılmasında önemli mesafeler alınmıştır. Ancak, **kaynak kullanımının etkinliğinin artırılması için, ürün ve işgücü piyasalarındaki katılıkların giderilmesi, piyasalara giriş ve çıkış engellerinin kaldırılması, ve rekabetin gelişmesini sağlayacak reformların hızlandırılması gerekmektedir.**

7. Ürün piyasalarındaki liberalizasyon sürecinin yavaş işlemesi sonucunda, temel girdi fiyatları, dünya fiyatlarının çok üzerinde oluşmuştur. Bu durum, girdiye dayalı sanayilerin rekabet gücünü kısıtlamıştır. İstihdam piyasalarında esnekliğin sağlanamamış olması ve ücretler üzerindeki ağır vergi ve vergi benzeri yükler, emek yoğun sanayilerin rekabet gücünü kısıtlamış, ayrıca, istihdam imkanlarının da yeteri kadar artırılmasını engellemiştir. Yüksek sermaye maliyetleri, inovasyon kültürünün eksikliği ve fikri haklar korumasının zayıflığı yüksek teknoloji alanlardaki gelişim hızını sınırlamıştır. **Ekonomik yapıdaki düşük teknoloji alanlarından yüksek teknoloji alanlarına dönüşümün yetersiz kalması sonucunda, üretim yapılarının ithal aramalı ve sermaye malına bağımlı yapısı değiştirilememiş ve cari açık kronik bir sorun haline gelmiştir.**
8. **Üretim yapısında sağlanacak dönüşüm ile, dış ticaret açığı ve bunun yol açtığı cari işlemler açığı sorunu hafifletilmelidir.** Bunun da yolu, rekabet avantajının olduğu sektörlerde yatırımların ve üretimin artmasından geçmektedir. Türkiye rekabet gücünü artırmak için yeni bir sektörel strateji benimsemeli ve rekabet avantajının olduğu sektörlerde yatırımların önündeki engelleri tespit ederek ortadan kaldırmalıdır. Bu çerçevede, yapısal dönüşümü teşvik edecek ve bazı ekonomik faaliyetleri uyaracak politikalar benimsenmeli, verimliliğe, teknolojiye, inovasyona, AR-GE'ye yatırım teşvik edilmeli, sektörler daha fazla katma değer üretecek biçimde dönüştürülmelidir.
9. Mikro reformların gerçekleştirilmesi, makro reformlara oranla daha detaylı ve titiz hazırlanmış bir program ve uygulama becerisi gerektirmektedir. Toplumun farklı kesimleri, mikro reform uygulamalarından değişen boyutlarda etkilenecektir. Açıkçası, bu reformların uygulanmasından bazı toplum kesimleri zararlı çıkacaktır. Dolayısıyla, mikro reformların, sonucunun alınmasına kadar geçen süre içinde katlanılması gereken bir toplumsal maliyeti vardır. Reformlardan kaynaklanan getirilerin ortaya çıkmasının vakit alacağı, bu getirilerin eşit paylaşılmayacağı, reformların maliyetlerinin ise bugünden üstlenildiği ve bu külfetlerin de eşit dağılmayacağı dikkate alındığında, ekonomi yönetiminde gereken inceliklerin boyutları açığa çıkmaktadır. **Mikro reform süreci şeffaf bir şekilde yönetilmeli, ürün ve hizmet piyasalarında yapılacak reformların, toplumun dar gelirli kesimleri için yol açabileceği maliyet dikkate alınarak, bu amaç için özel tasarlanmış toplumsal dayanışma mekanizmaları geliştirilmelidir.** Bu mekanizmalar ile örneğin, kayıtdışından kayıt altına alınma maliyetlerinin ya da elektrik fiyatlarında ortaya çıkabilecek artışların karşılanması sağlanmalıdır.
10. Önümüzdeki dönemde işgücü piyasasında, mevcut işsizlere iş imkânı sağlamanın yanı sıra, işgücüne yeni katılması beklenen kesimlere de iş olanaklarının yaratılması gerekecektir. İşgücü piyasası mikro reformlarla desteklenmediği sürece, uygulanmakta olan makro politikalar, istihdam olanaklarını daha da ileri götüremeyecektir. 50'den çok işçi çalıştıran işletmelerde özürlü, terör mağduru ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu, işletmeleri zorlaması ya da idari para cezaları ile karşı karşıya bırakmasının yanı sıra mağdur kesimlerin yararlanması amacına da hizmet edememektedir. Zorunlu istihdam, işin niteliği ve çalıştırılan işçi sayısının büyüklüğü dikkate alınarak değişen oranlarda belirlenebilir. Bu sistem, vergi, prim indirimleri gibi işvereni teşvik edici düzenlemelerle etkinleştirilebilir. İş Kanunu ile getirilen yarı zamanlı çalışma gibi esnek çalışma yöntemleri Türkiye'de yaygın bir uygulama alanı bulamamıştır. Oysa bu tür çalışma istihdam artışına, kayıtdışı çalışmanın azaltılmasına ve dezavantajlı kesimlerin istihdamının sağlanmasına destek olabilir. İşgücü piyasasındaki katılıkların ortadan

kaldırılması suretiyle ekonominin istihdam yaratma kapasitesinin ve istihdam kalitesinin artırılması gereklidir.

Yukarıdaki 10 madde ile, 2002-2007 sürecinin ardından Türkiye ekonomisinde meydana gelmiş olan yapı değişikliğinin işaret ettiği yeni politika alanları ortaya konmuştur. Türkiye, global rekabette farklılaşarak daha fazla yabancı sermaye yatırımı çekmek, uluslar arası rekabet gücünü artırarak dış ticaret dengesini iyileştirmek, hızlı büyümeye devam etmek, yeni istihdam olanakları yaratmanın yanı sıra, dezenflasyon sürecinin de devamlılığını sağlamak için ekonomik programında yapı değişikliğinin getirdiği düzenlemeleri yapmak zorundadır. Gelişmekte olan ülkeler arasında rekabette öne çıkabilmek için, iş ve yatırım ortamını geliştirecek önlemleri almalı ve elde edilen kazanımları iyi bir tanıtım stratejisiyle dünyaya duyurmalıdır.

Ekonomi politikasında ihtiyaç duyulan değişiklikler başlıca dört başlık altında toplanabilir:

1. Sağlanmış olan makroekonomik istikrar ortamının devam ettirilmesi
2. Eksik kalan yapısal reformların tamamlanması
3. Reform sürecinin mikro ekonomik reformlara doğru genişletilip derinleştirilmesi
4. Yatırım ortamını iyileştirme sürecinin devam ettirilmesi

VI. Global piyasalardaki gelişmeler, ekonomik dengelerin yeniden tesisi ihtiyacı ve programın değişen ekonomik yapıya göre yenilenme ihtiyacı dikkate alındığında, Türkiye, siyasi ve ekonomik istikrarını korumanın yanı sıra yeni bir reform atağı başlatmalıdır.

Öncelikli olarak yapılması gereken reformlar için aşağıdaki gibi bir liste ortaya çıkmaktadır.

Genel:

1. AB üyelik sürecinde müktesebat uyumu hızlandırılmalıdır.
2. IMF stand-by anlaşmasının tamamlanmasının ardından IMF ile ilişkilerin nasıl devam ettirileceği konusu netleştirilerek bir an önce kamuoyuna açıklanmalıdır.
3. Veri eksikliği, ekonomi politikalarının doğru belirlenmesi ve uygulanmasının önündeki en büyük engeldir. Sanayi stratejisinden, çevre stratejisine kadar bir dizi temel konuda, sağlıklı ve güncel veri eksikliği yaşanmaktadır. Ekonomide doğru ve ayrıntılı veri temin edilemediği sürece, özel sektör ve kamu sektöründe karar vericilerin doğru kararlar alması garanti edilemez. Tüm ekonomi politikaları açısından, güvenilir, güncel verilere erişim sorunu çözülmelidir.

Makroekonomi:

4. Uluslar arası karşılaştırmalara göre, reel faiz oranları aşırı yüksektir. Faiz oranlarındaki düşüş süreci, beklenti ve kurumsal itibar yönetimi ile desteklenmelidir.
5. Dezenflasyon süreci, geline nokta itibariyle, Türk Lirasının değerlenmesi süreci ile beraber gitmiştir. Bu iki sürecin yine benzeri biçimde beraber hareket etmelerinin sonuçları dikkate alınmalıdır. Değerlenen Türk Lirasına dayalı bir dezenflasyon politikasının sürdürülebilirliği yeniden değerlendirilmelidir.
6. Mali disiplin yeniden sağlanmalı, maliye politikası sıkılaştırılmalıdır.

Yapısal reformlar:

7. Kayıtdışı ile etkin bir mücadele için eldeki tüm araçlar seferber edilmeli, tüm politikalar bu amaca yönlendirilmelidir.
8. Özelleştirmeler hızla tamamlanmalı ve özelleştirme gelirleri kamu borç stokunu azaltmakta kullanılmalıdır.
9. Köklü bir reform özelliği taşımasa da, Emeklilik ve sağlık alanlarında düzenlemeler içeren “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu”, temel esaslarından geri adım atılmadan, TBMM’de yeniden ele alınmalıdır. Bu alanda köklü bir reform için ise, uluslararası alandaki dağıtım esaslı sistemlerden bireysel hesaplara dayanan fonlu sistemlere geçiş yönündeki eğilimlerle tutarlı bir gelişme sağlanmalıdır.
10. Vergi sistemi basit, adil ve etkin olmalıdır. Vergi tabana yayılmalı ve vergi oranları düşürülmelidir. Vergi denetimleri artırılmalı, vergi cezaları caydırıcı olmalı, mükellef haklarına önem verilmelidir. Yapılan vergi düzenlemelerinde hukukun üstünlüğü gözetilmeli, vergi koyma, değiştirme ve kaldırma yetkisi sadece yasama organına ait olmalıdır.
11. Finansal sektörden alınan vergiler aşağı çekilmelidir. Finansal sektörden alınan vergilerin aşağı çekilmesi, işlemlerin finansal sistemden geçmesini sağlayarak kayıtdışını azaltacaktır.
12. Global piyasalardaki muhtemel gelişmeler karşısında finans piyasalarında düzenleyici ve denetleyici çerçevede gerekli değişiklikler yapılarak, finansal piyasaların yapılanması, risk yönetiminin iyileştirilmesine ve gözetim ve denetim etkinliğinin artırılmasına olanak sağlayacak bir yapıya kavuşturulmalıdır.
13. Tarım sektöründe devletin piyasaya müdahalesine son verilerek piyasa mekanizmalarının işleyişi sağlanmalı ve tarım ürünlerinde dünya ortalamalarının çok üzerinde fiyat oluşumları önlenmelidir.

Mikro reformlar:

14. Ekonominin yönetiminde etkili olan düzenleyici ve denetleyici kurumlarda bağımsızlık, şeffaflık ve hesap verebilirlik garanti altına alınmalı, bu kurumlarda yönetim istikrarı korunmalıdır.
15. Enerji, ulaştırma ve telekomünikasyon sektörleri başta olmak üzere, liberalizasyon süreci hızlandırılmalı; bu sektörler adil rekabet koşulları sağlanarak özel sektöre tam açılmalı ve piyasa ekonomisi işler hale getirilmeli; bu sayede girdi maliyetlerinin dünya fiyatlarına gerilemesi sağlanmalıdır.
16. Enerji arz açığı tehlikesi karşısında, piyasa dışı çözümlere yönelmek yerine, piyasa mekanizmalarının etkin işleyişini sağlayacak düzenlemelere gidilmeli; strateji belgesi özel sektör yatırımcılarını da içine alan bir süreç sonucunda yenilenmelidir.
17. Enerji sektöründe Sayın Bakan’ın başkanlığında oluşturulmuş olan Enerji Sektörü Strateji ve Koordinasyon çalışma grubu yasal bir çerçeveye kavuşturularak etkin biçimde çalıştırılmalıdır.
18. Ücret dışı işgücü maliyetini yükselten vergi ve primler hafifletilmeli; zorunlu istihdam ve esnek çalışma ile ilgili yasal düzenlemeler, sosyal sigorta, sağlık, işsizlik prim

oranları ile kıdem tazminatı sistemi bütüncül olarak gözden geçirilmelidir. Ücret dışı işgücü maliyetlerinin düşürülmesi mutlaka kayıtdışılıkla mücadele ile eşzamanlı yürütülmelidir.

Yatırım ortamını iyileştirme

19. Buldozer tipi bir operasyon ile yatırımların ve üretimin önündeki idari ve teknik engeller temizlenmelidir.
20. Ekonomik yapıdaki dönüşüme imkan sağlarken piyasada rekabet koşullarını bozmayacak bir devlet yardımları sistemi oluşturulmalıdır.
21. Türk ticaret hayatını daha şeffaf ve güvenilir hale getirerek şirketleşme ve kurumsallaşmayı ve sermaye birikimini teşvik edecek yeni Türk Ticaret Kanunu bir an önce yasalaşmalıdır.